

Strmiska, Maxmilián

E.P. Thompson, E.J. Hobsbawm a marxistická tradice v anglické historiografii

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1989-1990, vol. 38-39, iss. C36-37, pp. [27]-36

ISBN 80-210-0145-3

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102241>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MAXMILIÁN STRMISKA

E. P. THOMPSON, E. J. HOBBSAWM A MARXISTICKÁ TRADICE V ANGLICKÉ HISTORIOGRAFII

Současná marxisticky orientovaná anglická historiografie představuje jeden z nejvýznamnějších marxistických a marxizujících proudů v dějepísectví nesocialistických zemí. Její vliv daleko přesáhl hranice Británie a zanechal zřetelné stopy ve vývoji řady levicových historiografických směrů, zejména v anglosaské oblasti.

Charakteristika anglické marxisticky orientované historiografie, má-li být skutečně plastická, musí obsáhnout celou řadu aspektů metodologické i ideologické povahy. Velmi významná je v této souvislosti skutečnost, že jde o fenomén s výraznou vnitřní diferenciací a dynamikou, jenž nemůže být dost dobře vměstnán do jednou provždy daného rámce. Ostatně reflexe dějepisného směru, jehož vývoj nelze v žádném případě považovat za ukončený — nebo alespoň blízký ukončení, s sebou vždy přináší četná rizika. Tyto momenty zároveň naznačují, kde leží horizont nynějšího výzkumu vývoje moderní anglické marxisticky orientované historiografie.

První část stati nastiňuje několik okruhů problémů, vztahujících se ke genezi anglického marxisticky zaměřeného dějepísectví v období po roce 1945. Prostřednictvím srovnávání metodologických názorů dvou význačných představitelů anglické marxisticky orientované historiografie — E. J. Hobsbawma a E. P. Thomsona — pak druhá část stati poukazuje na zásadní nedostatky koncepce „teoretické tradice“ britských marxistických historiků, již vypracoval H. J. Kaye.¹ V závěru se pak několika postřehy dotýkáme otázky perspektivy, z níž je nezbytné posuzovat vývoj anglického marxisticky orientovaného dějepísectví.

I.

Geneze anglické marxisticky zaměřené historiografie začala vlastně až ve třicátých letech XX. století. Objevily se sice pokusy o propagaci

údajně více než stoleté tradice britské — či v užším smyslu anglické — marxistické historiografie, ovšem prakticky nelze prokázat existenci souvislé marxistické linie v anglickém dějepisectví v období před koncem třicátých let.² Na druhé straně, v šedesátých letech zazněly z okruhu přívrženců *New Left Review* i hlasy popírající, že by v Anglii před počátkem šedesátých let vůbec existoval „seriózní“ marxismus domácí provenience.³ Lze však konstatovat, že pro vznik marxistického proudu v anglické historiografii mělo klíčový význam postupné upevňování vazeb mezi relativně nepočetnými skupinami anglických historiků a studentů historie, jehož výsledkem bylo ustavení Skupiny historiků Komunistické strany Velké Británie v roce 1946.⁴

Léta 1946 až 1956 měla pro formování anglického marxisticky zaměřeného dějepisectví rozhodující význam. Skupina historiků, jež sdružovala profesionální i amatérské badatele, hrála v tomto procesu nesporně pozitivní roli, protože poskytovala zvláště v období studené války anglickému marxisticky orientovanému historickému bádání potřebnou institucionální a organizační základnu. Členové Skupiny historiků se otevřeně přihlásili k marxismu, avšak v jejich receptci marxismu bylo velice mnoho naivoty, což podmínilo mimo jiné i způsob vystoupení vedení Skupiny historiků za krizové situace v Komunistické straně Velké Británie v letech 1956/1957, jejíž vyústění s sebou přineslo odchod většiny významných historiků z komunistické strany a tudíž i ze Skupiny historiků.⁵

V šedesátých letech měla anglická marxisticky orientovaná historiografie příznivější podmínky pro svůj rozvoj, než v předcházejícím období, což souviselo s celkovým posílením pokrokových tendencí v anglickém dějepisectví.⁶ Přestože se zvýšila prestiž a stoupl vliv anglických marxisticky zaměřených historiků, obecně i nadále platilo, že ještě v šedesátých letech bylo v Británii málo „explicitního“ marxismu — a to nejen v oblasti historických věd.⁷

V době od spuštění „železné opony“ do postupného odeznívání nejhrošších projevů studené války obavy z příliš „explicitního“ marxismu, rozšířené mezi anglickými levicovými historiky, často souvisely s pocíťovanou hrozbou izolace, a proto je možné posuzovat jistou zdrženlivost při formulaci metodologických východisek i jako součást určité taktiky. Takové vysvětlení ovšem nepostačuje. V odlišné atmosféře šedesátých let totiž nejenže nedošlo v rámci anglické marxisticky orientované historiografie k větší precizaci kategoriálního aparátu a metodolických principů, nýbrž prosazovala se, především u disidentského křídla, spíše protikladná tendence, související s událostmi let 1956/1957. Morální otřes, jež přinesla tato krize, nebyl ale jedinou příčinou výše zmíněného vývoje. Spíše se potvrdilo, že před rokem 1956, nebereme-li v úvahu období následující, si velká část členů Skupiny historiků osvojila marxismus jen povrchně a že vztah mezi deklarovanými zásadami a jejich vlastní historiografickou praxí byl a také zůstal do značné míry nejasný.⁸

Navíc i někteří komunističtí historikové, jako například A. L. Munby, napomáhali stírání rozdílů mezi marxistickou, marxizující a levicovou historiografickou britskou produkcí.⁹ I pro bibliografickou příručku zaměřenou na anglosaskou marxistickou historiografickou produkci bylo v šedesátých letech dobrou reklamou distancování se od jakéhokoli „rigidního“ pojetí marxismu.¹⁰ Tyto momenty svým způsobem přímo souvisely s postupnou proměnou postavení marxisticky orientovaného směru v anglickém dějepisectví — anglická marxisticky zaměřená historiografie totiž postupně ztrácela rysy „trojského koně sovětské invaze“. V tomto směru byla příznačná osobitá metamorfóza levicového časopisu *Past & Present*, jenž byl zejména v počáteční fázi své existence pod silným vlivem marxistických badatelů, nicméně posléze se stal z „podezřelého“ „váženým“ činitelem britské dějepisné scény.¹¹

V průběhu šedesátých let se utvářely také základy nových radikálně levicových proudů v anglickém dějepisectví, jež představují například hnutí *History Workshop* a některé feministické skupiny, jejichž nástup v příštím desetiletí znamenal novou etapu ve vývoji anglického marxistického a marxizujícího historického bádání a v širším smyslu ve vývoji celé britské levicové historiografie.

Zatímco v letech 1946 až 1956 bylo spektrum anglického marxisticky zaměřeného dějepisectví relativně vyhraněné a zdánlivě jednoznačné, přinesla prohlubující se diferenciaci tohoto směru v následujících desetiletích podstatně komplikovanější — snad i poněkud chaotický — obraz, v němž vedle sebe figurují „nejortodoxnější leninista“ J. Foster, přívrženec „morrisovského marxismu“ E. P. Thompson, propagátoři i odpůrci „marxistického strukturalismu“, marxizující feministky, „fundamentalisté“ a „neomarxisté“ atd.

Současná anglická marxisticky orientovaná historiografie není stejnorodým útvarům, jde zde spíše o souhrn několika směrů a skupin, jejichž vývojové tendence často byly a jsou divergentní. Tato skutečnost ztěžuje již samotné ohraničení marxistického a marxizujícího proudu v anglickém historickém bádání.

Na sklonku šedesátých a na počátku sedmdesátých let byla mezi anglickými levicovými historiky populární koncepce marxismu jako otevřené pluralitní tradice. Ovšem i E. P. Thompson, jenž patřil mezi nejznámější propagátory tohoto pojetí marxismu, si uvědomoval, že taková koncepce připouští rozsáhlý eklekticismus.¹² Příznačné však bylo, že Thompson nebyl schopen — anebo nechtěl — explicitně vymezit onen rámeček obhájované plurality. Za těchto podmínek se ovšem mohli za marxisty vydávat i badatelé velmi sporného metodologického profilu.

Z Thompsonova pojetí marxismu jako otevřené tradice vycházel v podstatě také Harvey J. Kaye, který však zdůrazňoval spíše moment kontinuity a koherence ve vývoji anglického marxisticky orientovaného dějepisectví.¹³ Kayova koncepce „teoretické tradice“ britského marxistického

dějepisectví se sice ukazuje jako neudržitelná, nicméně Kayeův pokus — v jistém smyslu průkopnický — o vymezení metodologického profilu anglické marxisticky zaměřené historiografie si nesporně zaslouží bližší pozornost.

I I.

Kayeova koncepce „teoretické tradice“ obsahuje tři základní momenty: odmítnutí modelu základna/nadstavba a ekonomického determinismu, spojené s úsilím o nové pojmání principu podmíněnosti společenských jevů; uznání ústředního významu třídního boje v dějinách a přechod od „třídní analýzy“ k „analýze třídního boje“ — „class-struggle analysis“; přijetí specifické verze „historie zdola“ — „history from the bottom up“.¹⁴

Roli nositelů „teoretické tradice“ Kaye imputoval skupině nejvýznamnějších představitelů anglického marxistického a marxizujícího dějepiscetví ve složení: Maurice Dobb, Rodney Hilton, Christopher Hill, Eric J. Hobsbawm, Edward P. Thompson.

V této souvislosti je ovšem velice poučné srovnání názorů Thompsona a Hobsbawma na několik klíčových metodologických problémů, jež jsou osobitým způsobem interpretovány v Kayeově koncepci „teoretické tradice“.

Za nejrozhodnějšího odpůrce modelu základna/nadstavba lze z výše uvedených historiků považovat E. P. Thompsona, jenž své první vystoupení v tomto směru datoval již rokem 1954.¹⁵ Thompson se domníval, že „mechanická metafora“ základna/nadstavba je zcela nevhodná pro vyjádření dialektiky sociálních procesů, dialektického vztahu společenského vědomí a společenského bytí, „kultury“ a „ne-kultury“.¹⁶ Zprvu Thompson připouštěl, že pojmy základna a nadstavba mohou posloužit jako jistá východiska. Zdůraznil ale, že skutečná analýza jevů musí mít jinou formu, neboť model základny a nadstavby vede podle jeho názoru k redukcionistické představě, že ideje a události jsou ve své podstatě totožné s kauzativním kontextem.¹⁷

Později Thompson upřednostňoval „organickou metaforu“ — výrobní způsob jako „jádro“ lidských vztahů — již však také posléze zavrhl jakožto neodpovídající a neschopnou vyjádřit lidskou dimenzi historického vývoje.¹⁸ Vyhrocování Thompsonova postoje k „momentu teorie“ pak s sebou přineslo radikální zpochybnění jakýchkoli pokusů o precizaci a konceptuální překonání modelu základny a nadstavby. Takové snahy pro Thompsona představovaly jen další „uctívání Absolutna“.¹⁹

E. J. Hobsbawm se dostal, na rozdíl od Thompsona, do pozice jakéhosi apologeta koncepce základna/nadstavba. Hobsbawm zdůrazňoval, že marxistické pojetí základny a nadstavby předpokládá zkoumání nadstavby stejně jako základny. Připomenul též skutečnost, že v období po roce 1945 to byli právě angličtí marxističtí historikové, kteří se rozhodně po-

stavili proti vulgárnímu materialismu a „čistě ekonomickému“ determinismu.²⁰ Kritiku těchto tendencí Hobsbawm odmítal automaticky spojit se zavržením pojmů základna a nadstavba.

Nicméně Hobsbawmova obhajoba modelu základna/nadstavba nebyla bezvýhradná. Hobsbawm zůstal velmi skeptickým, pokud šlo o vážní poučky o dialektice vztahu základny a nadstavby.²¹ Vystupoval především proti zužujícímu pojetí základny jen v ekonomickém či technologickém smyslu. Podle jeho názoru základna zahrnuje totalitu výrobních vztahů, tedy sociální organizaci v nejširším smyslu, jak je uplatňována na daném stupni rozvoje materiálních výrobních sil — což také znamenalo, že sociální vztahy produkce a reprodukce a materiální výrobní síly nemohou být pojímány odděleně.²²

Hobsbawm odmítal řešit problematiku vztahu základny a nadstavby spekulativním způsobem a vyzdvihoval nezastupitelnou úlohu konkrétního, empirického výzkumu skutečných vztahů mezi různými rovinami sociální totality, tj. ilustrování vzájemného pronikání jednotlivých aspektů života společnosti prostřednictvím historického bádání.²³

Rozdílné postoje Hobsbawma a Thompsona k modelu základna/nadstavba byly podmíněny jejich rozdílným přístupem k pojetí sociálního celku. Hobsbawm plně akceptoval tezi o hierarchii společenských jevů a zdůraznil, že předpoklad hierarchie rovin sociální totality je nezbytný pro objasnění vnitřní dynamiky společnosti i pro vysvětlení, proč mají dějiny směr.²⁴

Thompson výslovně odmítl model tří rovin — ekonomická, politická, ideologická — společenské skutečnosti.²⁵ Pojem výrobního způsobu pak zatlačil poněkud do pozadí a svoji pozornost soustředil na hledání styčného bodu mezi „kulturou“ a „ne-kulturou“ — jenž, jak se domníval, našel v kategorii zkušenost — experience“, resp. v kategoriích zkušenost I — prožívaná — a zkušenost II — uvědomovaná.²⁶ Thompsonovi se ovšem nepodařilo překonat značné problémy konceptualizace zkušenosti, a proto se proklamované „otevření“ marxismu prostřednictvím kategorie zkušenosti nekonalo.

E. P. Thompson ostře kritizoval mechanické formy determinismu, degradující lidské subjekty na pouhé nositele naprogramovaných tendencí. Ve svém pojetí podmíněnosti, resp. „determinující logiky procesu“, vycházel z teze Raymonda Williamse o dvojím charakteru determinace, spočívající jednak v ustavení jistých mezí, jednak v působení určitých tlaků. Takto koncipovaná determinace měla vyjadřovat „strukturální působení“ uvnitř sociální formace, jež však, podle Thompsona, zůstává vždy ve svých formách próteovská.²⁷

V Thompsonově pojetí byla ovšem „determinující logika procesu“ zcela závislá na vyjádření skrze zkušenost I a II, což poněkud zpochybňovalo její objektivní charakter. Thompson nebyl v této souvislosti důsledný. Podle jeho názoru figuruje totiž v komplexu společenské bytí—zkuše-

nost—společenské vědomí zkušenost jako determinující činitel jen ve vztahu ke společenskému vědomí, přičemž jsou to změny ve sféře společenského bytí, jež vyvolávají změny zkušenosti.²⁸ Paradox Thompsonova pojmání podmíněnosti spočíval tedy v předpokladu, že „determinující logika procesu“ působí až od prostředního článku, zkušenosti — otázka povahy procesů v rovině společenského bytí—zkušenost jím byla ponechána v decentním šeru.

E. J. Hobsbawm si podobně jako Thompson uvědomoval, že hlavní zájem marxistických historiků se často soustřeďoval spíše na vztah mezi základnou a nadstavbou, než na samotné zákonitosti vývoje základny — Hobsbawm to však považoval za jistou slabinu.²⁹ Je též příznačné, že Hobsbawm byl přívrženci „humanistického“ křídla anglického marxizujícího dějepiscevtví obviněn ze sympatií k pokusu G. A. Cohena o reinterpretaci marxistického pojetí dějin — údajně ve smyslu „technologického determinismu“.³⁰

Rozdíly mezi stanoviskem Hobsbawna a Thompsona jsou dobře patrné i v oblasti hodnocení úlohy subjektu v dějinném procesu.

Thompsona přivedl jeho odpor k strukturalisticko-funkcionalistickým teoriím „historie bez subjektu“ k opačnému extrému — nadsazování úlohy subjektivních sil a deformování specifické povahy přetvářetelnosti společenské skutečnosti.³¹ V tomto kontextu je nutné posuzovat i Thompsonův důraz na roli třídního boje, jenž vyvrcholil v tvrzení, že historický proces je totožný s procesem třídního boje.³² Třídní boj a změny v třídní struktuře jsou podle Thompsona prioritní vůči všem ostatním změnám v životě společnosti, včetně změn v ekonomické sféře. Tato teze je jádrem teorie „třídní determinace“.³³

Hobsbawmův přístup k otázkám třídního boje a v širším smyslu problematice lidské aktivity v dějinném procesu ovšem není možné adekvátně interpretovat v rámci teorie „třídní determinace“. Ani lidský subjekt jako takový ani třídní boje nestavěl Hobsbawm na piedestal — naopak, přímo se vysmíval historikům, kteří si nepřečetli více, než první stránku Manifestu.³⁴ I při zkoumání vrcholných projevů třídního boje, revolucí, Hobsbawm zdůrazňoval, že nesmí být přehlížena základní interakce „konjunkturálních strukturálních faktorů“ a činitelů situace. Hobsbawm navazoval na některé Leninovy myšlenky, když tvrdil, že v revoluci operují akční roviny v kontextu nekontrolovatelných sil — a že evidentní důležitost „herců“ ještě neznamená, že jsou rovněž „autory“.³⁵

Vývoj Hobsbawmových názorů v šedesátých a sedmdesátých letech byl charakterizován především rostoucím důrazem na princip celostnosti v pojmání historického procesu. Tato skutečnost také znamenala, že Hobsbawm se principiálně nemohl spokojit s dosavadními hranicemi perspektivy „historie zdola“. Ani „sociální historie“ nebyla nadále hlavním heslem Hobsbawmova programu, nýbrž prostě „dějiny společnosti“.³⁶ Příznačně i Thompsonovo magnum opus, *The Making of the English Working*

Class, Hobsbawm považoval za velké torzo.³⁷ Prohlásil, že nechce vyprostit z prachu minulosti jen, jako E. P. Thompson, punčocháře či rolníky, nýbrž také šlechtice a krále.³⁸

Hobsbawmovo upozorňování, že předmětem sociální historie mají být životy žebráků i císařů, se může jevit triviálním, ovšem E. J. Hobsbawm tímto způsobem reagoval na nebezpečí, že marxisticky orientované křídlo anglické levicové historiografie, příliš se soustřeďující na dějiny subalterních tříd a vrstev, může postupně rezignovat na zkoumání společnosti jako celku, což by znamenalo, že by pak bylo schopné produkovat víceméně jen jakousi esoterickou verzi historie.

Hobsbawm také ukázal, že zkoumání například vývoje dělnické třídy prostě nelze izolovat od bádání o celé dané společnosti. Jestliže Thompson zdůrazňoval, že třída je především „vztah“ a „proces“, resp. způsob jakým lidé žijí své vztahy ve společnosti, Hobsbawm vyzdvihoval fakt koexistence tříd uvnitř sociálního, kulturního a institucionálního rámce, ustaveného „těmi nahoře“ Z tohoto důvodu Hobsbawm považoval svět chudiny za svět nutně v jistém smyslu neúplný.³⁹

Hobsbawm si tedy uvědomoval určitou jednostrannost perspektivy „historie zdola“, a proto pro něj, na rozdíl od řady jiných anglických historiků, hlásících se k marxismu, dilema „historie zdola“ či „shora“ fakticky neexistovalo. Hobsbawma proto nelze považovat za realizátora Kayem propagované koncepce „historie zdola nahoru“, jež spočívá na předpokladu, že pohled „zdola“ poskytuje ucelenější a přesnější obraz celé společnosti a státu, než pohled „shora“.⁴⁰

Lze konstatovat, že srovnání metodologických názorů E. P. Thompsona a E. J. Hobsbawma, jakákoli v rámci této stati neúplné, s sebou přináší velké pochybnosti o nosnosti Kayeova pojetí „teoretické tradice“. Tato Kayeova koncepce je příliš problematická a neposkytuje spolehlivý základ pro hodnocení jednotlivých vývojových tendencí v anglickém marxistickém a marxizujícím dějepisectví — ani pro hodnocení tohoto historiografického proudu jako určitého celku.

H. J. Kaye chtěl v první řadě vyzvednout a obhájit dílo E. P. Thompsona, jež pro něj představovalo vrchol dosavadního vývoje anglického marxistického dějepisectví. Při plnění tohoto úkolu dosáhl dílčích úspěchů, ovšem cena byla enormní: nedostatečná diferenciacce mezi zvolenými představiteli anglické marxisticky orientované historiografie, hraničící místy, jako tomu bylo v případě hodnocení E. J. Hobsbawma, s desinterpretací jejich metodologických východisek a vědomím stírání existujících názorových rozdílů.

Samotný Edward P. Thompson je pak v roli vrcholného představitele „britské marxistické historiografie“ naprosto neúnosný. Již v minulosti se objevily oprávněné pochybnosti, zda je možné Thompsona vůbec považovat za marxistického historika. Několik postřehů, jež přinesla tato stať, nemůže být dostatečným podkladem pro odpověď na tuto otázku —

dovoluje ovšem učinit závěr, že v principiálních otázkách pojetí dějinného procesu je marxistickému řešení mnohem blíže E. J. Hobsbawm, než E. P. Thompson. Tím je mnohé naznačeno.

Vymezení Thompsonova vztahu k marxismu je pouze dílčím problémem. V každém případě je však třeba odmítnout samozřejmost, s níž často byli a jsou pod označení „britští marxističtí historikové“ zahrnováni badatelé sporného metodologického profilu. Na základech této samozřejmosti byla ovšem vybudována i Kayeova koncepce „teoretické tradice“.

Významným momentem pojetí anglického marxisticky zaměřeného dějepisceví je diferenciaci tohoto fenoménu. Nalezení vhodných výrazových prostředků pro vyjádření zmíněného rozvrstvení či diferenciaci je však nemalým problémem. Samotné označení „marxisticky orientovaná historiografie“ je v jistém smyslu východiskem z nouze, jež má ale důležitou přednost: nebrání rozlišování jednotlivých tendencí v rámci zkoumaného dějepisného proudu — a nesvádí také k rádooby nekompromisnímu schematismu, jenž chce vidět jen černé nebo bílé. V této souvislosti je prostě nezbytné vzít v úvahu fakt poměrně značného eklektismu anglických marxisticky zaměřených historiků, který je nezřídka výsledkem snah o neústrojné spojování prvků marxismu s radikálním a populistickým dědictvím anglické historiografie.

Náročnost naznačeného postupu „rozvrstvování“ marxistického a marxizujícího proudu v anglickém dějepisceví je velká. Řešení tohoto problému se však jeví jako podmínka pokroku v oblasti zkoumání anglické marxisticky orientované historiografie, posunutí obzoru daného výzkumu vpřed.

¹ Kaye, H. J.: *The British Marxist Historians. An Introductory Analysis*, Cambridge 1984, zvl. s. 3—6, 221—249.

² Kaye, I. c., s. 9—10. Hobsbawm, E. J.: *The Historians' Group of the Communist Party*, in: Cornforth, M.: *Rebels and Their Causes*, London 1978, s. 22. Thompson, E. P.: *The Poverty of Theory & Other essays*, London 1978, s. 123.

³ Thompson, I. c., s. 105.

⁴ Hobsbawm, I. c., s. 21—22. Někteří badatelé posunuli vznik Skupiny historiků na konec třicátých let a rokem 1946 pak datují „znovuustavení“ Skupiny. Srv. Vinogradov, K. B.: *Očerki anglijskoj istoriografii novogo i novejšego vremeni*, Leninograd 1975, s. 100.

⁵ Hobsbawm, I. c., s. 39—42.

⁶ Hobsbawm, E. J.: *Progress in History, Marxism Today*, 6, 1962, s. 46.

⁷ Samuel, R.: *History Workshop, 1966—80*, in: Samuel, R.: *People's History and Socialist Theory*, London 1981, s. 414.

⁸ Cronin, *Creating a Marxist Historiography: The Contribution of Hobsbawm*, *Radical History Review*, 19, 1978/1979, s. 105.

⁹ Munby, L. M.: *Marxistická historiografie ve Velké Británii*, *Československý časopis historický*, 10, 1962, s. 555—580.

¹⁰ Srv. reklamní oznámení v časopisu *Marxism Today*, 11, 1967, No. 5.

- 11 Webb, R. K.: *Reflections on Writing the Social History of Victorian England*. *Review Article*, *The Journal of Modern History*, 58, 1986, s. 685.
- 12 Thompson, E. P.: *The Poverty of Theory*, s. 116.
- 13 Kaye, I. c., s. 20—22.
- 14 Kaye, I. c., s. 3—6, 221—227.
- 15 Thompson, I. c., s. 79.
- 16 Thompson, I. c., s. 79.
- 17 Thompson, I. c., s. 80.
- 18 Thompson, I. c., s. 120.
- 19 Thompson, I. c., s. 358.
- 20 Hobsbawm, E. J.: *Comments*, *Rewiew*, 1, 1978, s. 160—161.
- 21 Cronin, I. c., s. 97.
- 22 Hobsbawm, E. J. *Karl Marx's Contribution to Historiography*, in: Blackburn, R.: *Ideology in Social Science*, New York 1972, s. 279.
- 23 Cronin, I. c., s. 98.
- 24 Hobsbawm, I. c., s. 273—279.
- 25 Thompson, I. c., s. 289.
- 26 Thompson, E. P.: *The politics of theory*, in: Samuel, R.: *People's History*, s. 405—406.
- 27 Thompson, E. P.: *The Poverty of Theory*, s. 302.
- 28 Thompson, E. P.: *The politics of Theory*, s. 406.
- 29 Hobsbawm, E. J.: *The Historians' Group*, s. 44. Thane, P., Lunbeck, L.: *An Interview With Eric Hobsbawm*, *Radical History Review*, 19, 1978/1979, s. 124—125.
- 30 Kaye, I. c., s. 154.
- 31 V tomto ohledu se Thompson velmi přibližoval názorům J. P. Sartra. Srv. Thompson, E. P.: *The Poverty of Theory*, s. 301.
- 32 Thompson, I. c., s. 300. Kaye, I. c., s. 213.
- 33 Kaye, I. c., s. 241.
- 34 Hobsbawm, E. J.: *Karl Marx's Contribution*, s. 270.
- 35 Hobsbawm, E. J.: *La rivoluzione*, *Studi storici*, 17, 1976, s. 15, 18, 20.
Hobsbawm, E. J.: *From Social History to the History of Society* in: Gilbert, F., Graubard, S.: *Historical Studies Today*, New York 1972, s. 1—26.
- 37 Hobsbawm, I. c., s. 16.
- 38 Hobsbawm, E. J.: *Comments*, s. 162.
- 39 Hobsbawm, E. J.: *Religion & The Rise Of Socialism*, *Marxist Perspectives*, 1, 1978, s. 20.
- 40 Kaye, I. c., s. 85—86.

E. P. Thompson, E. J. Hobsbawm, and Marxist Tradition in the English Historiography

To define the Marxist current in the English historical writing is a difficult task, because this is not a case of a homogeneous phenomenon, but of a complex of several trends with individual logic of development. The fact of a noticeable eclecticism the English Marxist oriented historians has been closely connected both with a „softening“ of the Marxist terminology and the reluctance to promote openly methodological presuppositions — the consequence of the cold war times — and the integration of the ideas of the radical and populist heritage with the Marxist concepts. The conspi-

cuous internal differentiation of the English Marxist oriented historiography precludes any schematicity in classification of this historiographical trend. It is also necessary to dismiss the conceptions which promoted the unrestricted openness of Marxist tradition in the English historical writing, because on the grounds of such conceptions even historians of the questionable methodological profile are called Marxists. This is to a certain degree the case of the H. J. Kaye's concept of the theoretical tradition of the British Marxist historians. The comparison of the methodological views of E. J. Hobsbawm and E. P. Thompson casts doubt upon the validity of the Kaye's conception. The key problem in the research of the English Marxist oriented historiography is to find adequate means of expression of the stratification of this historiographical current.